

בנשיאות הרב
חיים קאהן
שליט"א

גליון שבועי

משא ומתן

יו"ל ע"י בית הוראה עץ חיים
פרשת כי תבוא - גליון כ"ז

קו ההלכה

חניה כפולה

מצאתי רכב (car) שחנה בסמיכות לרכב שלי (double parking). כשהוצאתי את רכבי ממקום החניה, נגעתי במקצת ברכב החונה וכתוצאה מכך נגרמה שריטה לשני הרכבים.

שאלה: האם אני חייב לשלם עבור הנזק, ואם כן, כמה?

תשובה: לא ציינת בשאלתך האם הלה החנה את רכבו בהיתר על פי החוק אם לאו. כשהדבר מותר הרי שהלה נהג 'ברשות' ופשוט שעליך לשלם את תיקון הנזק. אך, כל זאת בהנחה שאכן דרך העולם לתקן נזק זה. אם הרכב החונה הוא ישן מאוד או שכבר ניזוק ממקום אחר ואין הדרך לתקן בו את הנזק שאתה עשית בו, עליך לשלם רק את הפחת שנגרם במחירו מחמת נזק זה, ובהרבה מקרים הוא מעט מאוד (חזון איש - בבא קמא, סימן ו' סק"ג).

ובמקום שהחניה הכפולה נעשתה שלא כדין ולא נותר עבורך מקום לציאה, אתה פטור מלשלם על הנזק שעשית לו, אך מאידך גם אתה אינך יכול לתבוע אותו על הנזק שנגרם לך. מצאנו בבבא קמא (כו:): שכאשר אחד הניח כד ברשות הרבים ואחר נתקל בזה ושברו, פטור המזיק. הסיבה לכך, שאנשים אינם מעיינים בדרכם ואי אפשר לחייבו על מה שנתקל. בנידון דידן אי אפשר לומר כך, כאשר הרכב שחנה בסמוך הוא דבר גדול שודאי מבחינים בו, ובפרט שמנהיג ברכב ודאי שעליו לעיין טובא ולא נאמר כלל זה לגביה.

אך אפשר לדון כאן ממקום אחר, ממה שנפסק להלכה 'עביד אינש דינא לנפשיה'. לדוגמא, כשאחד ממלא את רשות הרבים בחביותיו עד שאין מקום לעבור בה, מותר למי שרוצה לעבור שם לשבור את החביות בידיים ולפנות לעצמו את הדרך. הוא אינו חייב לפנות את החביות או לסדר אותן כדי שיוכל לעבור, מאחר והם הונחו ברשות הרבים שלא כדין (תוס' ב"ק כת. ד"ה 'משבר'). מאידך, אם כששבר את החביות ניזוק מהן, פטור בעל החביות מלשלם על נזקו, כיון שהוא הביא נזק זה על עצמו. ואם בעל החביות השאיר די מקום שיכולים לעבור בו, אע"פ שנהג שלא ברשות, אסור

המשך בעמ' הבא

מעשה שהיה

תפיסה בשכר שכיר

כבר מספר שנים שראובן מנהל כולל 'חושן משפט' וב"ה הוא רואה ברכה בעמלו. תלמידי הכולל עולים ומתעלים ביגיעת התורה ובידיעתה. אף שמו הטוב של הכולל יצא למרחקים ורבים הם המתדפקים על דלתותיו כדי לדעת הלכה למעשה במשאם ומתנם.

באחד הימים נודע לראובן שהמזגן (air conditioner) בכולל אינו כתמול שלשום והחום מפריע לאברכים בתלמודם. חיש מהר הזדרז ראובן לקרוא לשמעון הטכנאי (technician) שיתקן את הדרוש תיקון. הם סיכמו על השכר ושמעון התחיל בעבודתו.

במהלך הזמן ששמעון עסק במלאכתו נזכר ראובן שלפני מספר שנים הוא הזמין את שמעון לתקן את המזגן בביתו שהיה צורך לתקנו לאלתר, לולי זאת הנזק יגדל והתיקון אף הוא יתייקר. ברגע האחרון הודיע לו שמעון שאינו יכול לבוא לביתו. אף שראובן ניסה את כוחו למצוא בעל מלאכה אחר הוא לא הצליח למצוא. ואכן מחמת שהמזגן לא תוקן מיד, היה צורך לתקנו מאוחר יותר בדמים מרובים.

בשעתו הוא בא בטענה על שמעון שישלם עבור ההפסד שהיה לו, אך הבורר שביניהם פטר את שמעון, מחמת שהוא מוחזק והדבר הוא ספיקא דדינא. - אולי הגיעה השעה לפרוע את חובי - הרהר ראובן לעצמו - אבקש מאברכי הכולל לשמוע את חוות דעתם אם מותר לי לתפוס לעצמי את שכרו של שמעון. גם לי מגיע ליהנות מתורתם...

בעוד שמעון עסוק במלאכתו מוחזק לבניין הכולל, הוא ניגש לראש הכולל. - אני אלבן בינתיים הלכה זו יחד עם חברי הכולל - ענה לו ראש הכולל.

- הרי הרמ"א (חו"מ סימן של"ג ס"ו) כותב להדיא שהאומן שחוזר בו בדבר האבד ובעל הבית אינו מוצא אחר במקומו ומחמת כן נגרם נזק ממוני לבעל הבית, חייב הפועל לשלם על הנזק - קפץ אחד האברכים - הש"ך (שם סק"ט) אף נוקט שבמקום שבעל הבית ניסה למצוא פועל אחר ולא עלתה בידו, לכולי עלמא חייב הפועל לשלם את נזקו. אינני מצליח להבין מדוע בשעתו פטר הבורר את שמעון.

- אמנם כך שיטת הש"ך, אך שאר הפוסקים נקטו בפשטות שיש כאן מחלוקת ראשונים (עיין ביאור הגר"א (שם סק"מ)). יתר על כן, זכורני שהחזון איש (ב"ק סי' כ"ג סק"ה) אף כותב שדעת רוב הראשונים אינה כדעת הרמ"א ושיטתו היא דעת יחידאה, ואף נוטה לומר שאם תפס בעל הבית משל הפועל אינו יכול לומר 'קים לי' כשיטת הרמ"א. לכאורה על כך נסמך אותו בורר - טען אברך אחר.

- אבל לכאורה להלכה - התערב אברך שלישי - נראה ודאי שיש לראובן על מי לסמוך בבואו לתפוס משמעון כעת את שכרו, שהרי הש"ך נוקט כדברי הרמ"א.

- לי נראה שכאן לכתחילה ודאי שאסור לראובן לתפוס - אמר ראש הכולל כשסיימו האברכים את הויכוח - בהלכות שכירות פועלים (סימן של"ז סעיף י') מצאנו שפסק המחבר שבמקום שיש ספיקא דדינא, אסור לבעלים לתפוס עבור כך משכרו של הפועל. הט"ז (שם) תמה ושואל וכי מה נשתנה דין זה מכל ספיקא דדינא שנקטינן שמועילה תפיסה.

המשך בעמ' הבא

תודתנו נתונה לבעלי העסקים על השתתפותם בהפצת הגליון

Gutman's
Insurance Brokerage
1066 East 2nd Street ■ Brooklyn NY 11230
Tel. 718-377-7777

פסקי דינים

דרכי קנינים (א)

הרב חיים קאהן שליט"א

דרכי קנינים

דין תורה שהעברת בעלות מאיש לרעהו או התחייבות ממונית לרעהו נעשית רק על ידי קנין, וחז"ל קבעו דרכי קנינים שונים שפועלים העברת בעלות והתחייבות, הן במקח והן במתנה, כל דבר בקנין הראוי לו.

מהות הקנין

האחרונים מבארים שאמנם תקנו חז"ל מעשה קנין אבל מהות הקנין הוא הגמירות דעת של המקנה להקנות והקונה לקנות¹. לפיכך נחלקו האם תקנת חז"ל היתה להצריך מעשה קנין בפועל אפילו בדברים שאין ספק שיש גמירות דעת להקנות ולקנות.

לדוגמא, מדינא דגמרא בעת גמר השידוך אפשר למחותים להתחייב חיובי ממון בלי מעשה קנין - הן הן הדברים שנקנין באמירה². הפוסקים דנו האם החיובים חלים מדינא מפני הגמירות דעת באותו הזמן או שזו תקנת חכמים שיחול החיוב בלי מעשה קנין³.

קנינים מועילים מהתורה או מדרבנן

ישנם קנינים שמועילים מהתורה, וישנם מדרבנן, כפי שיבואר להלן.

קנין דרבנן האם מועיל לקנין התורה

הפוסקים נחלקו האם בדברים שצריך שיועיל הקנין מהתורה, מועיל קנין דרבנן⁴, לדוגמא, המקדש את האשה בקנין מעמד שלשתן שתקנו רבנן⁵, או המוכר בהמתו המעוברת לגוי בקנין דרבנן כדי להפקיע את הבכור כשיוולד מקדושת בכור⁶.

קנה בקנין דרבנן האם נעשה שלו מהתורה

יש שכתב, שמחלוקת הפוסקים האמורה היא רק אם הקנין דרבנן נעשה לדבר שהתורה דורשת את הקנין, כמו הקנין לקדושי אשה שהאשה מתקדשת בקנין זה או מכירת הבהמה המעוברת לגוי שהקנין מפקיע את בעלות הישראל ופוטר את הבהמה מחיוב בכורה וכדומה, אבל אם כבר קנה הדבר בקנין דרבנן הרי הוא שלו מן התורה, ולכלי עלמא המקדש דבר שכבר קנה, האשה מקודשת מהתורה⁷.

לפיכך, לדעה זו מי שקנה ארבעת המינים בקנין דרבנן כדי לצאת בו ביום הראשון של החג נעשה האתרוג שלו מהתורה, ונחשב 'לכם' לצאת בו את חיוב מצות ארבעה מינים, ויש שחושש להחמיר בזה⁸.

1. עיין מנחת חינוך מצוה שלו"ו ס"ק י"ב שנראה מסוגיות הש"ס שקנינים מן התורה, ותמה על שכתב החינוך שם "ואין ספק שכל הקניות האלו מתקנת חכמים הן והביאו הכתובים לסמוך בהם בדריהם", ובספר מנחת יצחק על החינוך כתב דבירושלמי קדושין פרק א' הלכה ה' מבואר כדברי החינוך, אבל בשו"ת דבר אברהם חלק א' סימן א' ענף א' אות ג' ביאר דברי הירושלמי הנ"ל דהלכה למשה מסיני שכל קנין שנהגו בו מהני והוא בכלל הנאמר במגילת רות וזאת לפנים בישראל, ועיין ליד דוד (קרלין) חלק א' דף קכ"ד (בהג"ה) שמפרש הירושלמי על כל הקנינים דמהני מהלכה למשה מסיני, עיין שם, ולכלי עלמא פרטי דיני הקנינים נקבעו ע"י חז"ל, ונראה שאף כונת החינוך כן הוא רק שדרכי הקנינים נקבעו על ידי חז"ל אבל גוף דין קנין הוא מהתורה, וכן ביאר לדברי החינוך בספר דורות הראשונים כרך ה' דף רס"ו. 2. בחזון איש חו"מ סימן כ"ב ד"ה כלל גדול, שכתב בשם אביו דעיקר קנין הוא הגמירות דעת עיי"ש, וכן מוכח לכאורה מתוס' בכורות י"ח ב' ד"ה אקנויי, וברשב"א ב"ק ק"ב ב' דבגמירות דעת דמוכח מהני בלי מעשה קנין, ובנודע ביהודה קמא חו"מ סימן כ"ז ד"ה ומ"ש כבוד אדוני (הראשון בעמוד י"ב ב'), כתב שחתנו רבי יוסף מפונא ביאר דזה הדין של המתחייב חיובי ממון כשידוכם בלי מעשה קנין מפני הן הן הדברים הנקנין באמירה, כמבואר באבן העזר סימן נ"א סעיף א' מתחייב באמירה. 3. קדושין ט' ב'. 4. עיין שו"ת נודע ביהודה קמא חו"מ סימן כ"ח ד"ה עוד אהובי, שחלק על חתנו הנ"ל, וכתב שצריך מעשה קנין גם בשידוכים, ומה דמהני שטרי פסיקתא הוא תקנת חכמים, ועיין במאירי קדושין ט' ב' ד"ה זה, שהביא יש מפרשים שביארו הטעם לדין דהן הן הדברים הנקנין באמירה דמהני מתקנת חכמים ואף שסמכו הטעם משום דכל אחד גמר ומקנה אהדדי, אין זה עיקר הטעם. ועיין בחזון איש אבן העזר סימן ל"ח אות ו' לאחר שכתב דבכל קנין צריכים גמירות דעת, הוסיף "שעיקר קנין שגורה תורה הוא שיעשה מעשה וידע שבוה גומר קנין", עיין שם, ומשמע מלשונו דמלבד הגמירות דעת גם מעשה קנין הוא עיקר. ועי' משפט שלום סי' קצ"ד ד"ה כלל. 5. עיין א"ח סימן כ"ח סעיף י"ג ובאבני מילואים שם ס"ק ל"ג, אמרי בינה קונטרס הקנינים סימן ט"ו, ספר המקנה חלק ב' כלל ל"ג פרט ט"ו, שו"ת דבר אברהם חלק א' סימן א', שהאריכו בראיות לכל צד. 6. עיין אבן העזר שם, שמקדש את האשה בקידוש כסף על ידי שמקנה לה חוב שיש לו על אחר במעמד שלשתן שזה אופן קניית חוב שמועיל רק מדרבנן. 7. עיין יו"ד סימן ש"ב סעיף ו' בפתחי תשובה ס"ק ד'. 8. שו"ת נודע ביהודה מהדורא תניינא א"ע סימן נ"ד ד"ה ומ"ש שאם, אבל המחנה אפרים משיכה סימן ב' מסתפק בזה, וכן באבני מילואים ס"ק ל"ג הנ"ל לא חילק בזה. 9. המשנה ברורה סי' תרנ"ח ס"ק י'.

קו ההלכה

המשך מעמ' 1

לשבור אותם (שולחן ערוך - חושן משפט, סימן תי"ב סעיף ב').

כמו כן לנידון דידן, אם נותר מקום להוציא את הרכב שלך בשופי, חייב אתה על נזקי הרכב ההוא. אך אם המקום היה צר ומחמת כן פגעת ברכב ההוא, אתה פטור מלשלם על הנזק וכן אינך יכול לתבעו על הנזק שקרה לרכב שלך.

מעשה שהיה

המשך מעמ' 1

הש"ך ב'תקפו כהן' (סימן ל"ח) מתרץ את קושיית הט"ז וכותב שמכיון שהכובש שכר שכיר עובר בחמשה לאוין ובעשה, על כן אסור לתפוס משכר שכיר עבור ספק. האחרונים מתחבטים בהבנת דברי הש"ך. ראיתי מי שביאר דברי הש"ך (פתחי דין סימן י') בהקדם הקושיא המפורסמת כיצד אנו פוסקים 'המוציא מחבירו עליו הראיה' והרי ספק איסורא לחומרא, וא"כ המוחזק עובר בספק גזל כל זמן שאינו מוציא זאת מתחת ידו.

ידועה תשובת המהר"י בסאן (הובאה בכנסת הגדולה כללי קים לי חו"מ סי' כ"ה אות ז') שכותב שבגזל מה שהוא חומרא לזה הוא קולא לזה. ממילא אם יוציא המוחזק מתחת ידו ויתן לזה שנגדו הרי שהשני יעבור בספק גזל, לכן דינו שישאר ביד המוחזק. וזו כוונת הש"ך, כיון שבספק שכר שכיר יש ספק איסורא להתחזיק את הכסף מצד חמשת הלאוין והעשה של כובש שכר שכיר, כאן לא מועילה תשובת המהר"י בסאן ומצד ספק איסורא לחומרא על הבעלים לשלם את שכר השכיר (ועיין עוד באולם המשפט סימן של"ז) ובערך ש"ח (שם בתירוץ ה') שכתבו מעין זה, אמנם עיין תשובות חדשות לרע"א סימן י"ג שתמה על כך. לכן נראה לי להלכה, שאף שהט"ז נקט שזהו ככל ספיקא דינא שמועיל תפיסה, אך ודאי שלכתחילה יש לחוש לדברי המחבר וכפי שביארו הש"ך ב'תקפו כהן' ושאר הפוסקים הנ"ל, ויש לשלם את שכרו של הפועל ואסור לתפוס אותו.

לקבל את הגליון באימייל שלחו ל mm@businesshalacha.com

לדיני תורה, שאלות בדיני ממונות, שטרות, ריבית,

צוואות, דיני מקח וממכר בשבת ויו"ט, או לכל ענין הקשור לגליון אפשר להתקשר:

E: ask@businesshalacha.com P: 877 845 8455/718 233 3845